

Ишчи тубешину

Сёз туризм-рекреация кластерни, регион жолланы да юслеринден эди

Тюене Москвада Россей Федерацияны Правительствосуну Председателини орунбасары **Аркадий Дворковичи** Къабарты-Малкъарны Башчысы **Юрий Коков** бла ишчи тубешину болганды. Ала акиси да республиканы туризм-рекреация кластерин айнтыууну, регион жолланы бир кесегин федерал иеликке беруину, «Нальчик» аэропортну жангыртууну онгларына бла амалларына къараганды.

Бусагъатда 10520 квадрат метрни тутхан жангы аэровокзал комплексни къурулушу бардырыла турады. Аны андан ары иглендирир муратда, ол санда шендюю самолётла къоркъуусуз къонарча эмда учарча ызланы бютюн узун этер ючюн объектни «Россейни транспорт системасын айнтыууну (2010-2020 жыллада)» федерал программасына къошуу жаны бла мадарла этерге керекди. Аны РФ-ни Транспорт министрствосуну, Хауа транс-

портну федерал агентствосуну, тийишли толтуруучу власть органла да дурус кѳргенлери белгиленгенди.

РФ-ни Правительствосуну Председателини орунбасары

тубешинде туура этилген тийишли толтуруучу власть органла да дурус кѳргенлери белгиленгенди. Федерал ара ол жумушлагъа себеплик этеригине ышандырганды.

КЪМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

Магъаналы тема

Вячеслав ГЕШЕВ:

Айырыула законлагъа тийишлиликке, ачыкъ, тюзлюк халга бардырыллыкларына ишеклизим жокъду

Быйыл 17 июнда Россейни Президентни «РФ-ни Федерал Жыйылууну Къырал Думасына депутатла сайлау юсюнден» указгъа къол салганды. Анга тийишлиликке Парламентни тебен палатасыны 7-чи чакъырылууну депутатла айыруу кампания башланганды. Къол кѳтюрюге хазырлануу къалай барганыны юсюнден КЪМР-ни Айыруу комиссиясыны башчысы Вячеслав Гешев бла ушакъ этгенбиз.

Вячеслав Мицевич, сентябрь айда Къырал Думаны депутатлары сайлау бла бирге муниципал айырыула да болукъдула...

Кертиди, 18 сентябрьде, къол кѳтюрюно бирикдирилген кюннюнде, биз Къырал Думаны депутатларын эмда муниципалитетледе представительный органланы келечилерин да сайларыкъбыз. Аны юсюнден ону 24 июнда «Официальная Кабардино-Балкария» газетде басмаланганды.

Къырал Думагъа айырыулары юслеринден айханда, 450 депутат къатыш амалгъа кѳре сайланадыла, аладан 225-си бирикдирилген федерал тизмеге кѳре, къалгъанлары уа - бир мандатлы

оюруглада. Къол кѳтюрюю тийишлисича бардырылыр ючюн а, Къабарты-Малкъарда 14-чю номерли бир мандатлы айыруу округ къуралганды. Битеу да бирге республикада 532 769 айыруучу барды.

Жер-жерли органлагъа депутатла уа муниципал къуралуулары уставларында белгиленген нызамгъа кѳре сайларыкъбыдыла. Битеу да бирге республикада 122 муниципал къуралууда айырыула болукъдула, ол санда 112 эмда эмда 10 шахарда. Нальчикде, Бахсанда, Прохлад-

нойде, Залукожаеде, Къашхатауда эм Тырынаузда къол кѳтюрюю пропорциялы системагъа кѳре бардырыллыкды. 113-сюнде мажоритар, 3-сюнде уа къатыш амал бла. Алай бла битеу да республикада 1522 депутат мандат юлешиниркиди.

Къырал Думагъа кандидатлагъа айырыуучулары къол салууларын жыаргъа да тюзери болур?

Бюгюнлюкде республикада 46 партияны бѳлюмлери ишлейдиле. «РФ-ни Федерал Жыйылууну Къырал Думасына депутатла айырууну юсюнден» 2014 жылда 22 февральда чыгарылгъан 20-ФЗ номерли законнга тийишлиликде 14 партия, ол санда «Единая Россия», «Родина», «Гражданская сила», «Правое дело», РФ-ни Коммунист партиясы, «Справедливая Россия», «Россейни либерал-демократия партиясы», «Демократиялы партиялары «Яблоко» биригулер», «Россейни патриотлары», «Граждан платформа», «Россейни коммунистлери» коммунист партия», «Россейни пенсионерлерини тюзлюк ючюн партиясы», «Россейни халкъ эркинлигини республикалы партиясы», айырыуучулары къол ызларын жыймазгъа эркиндиле.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Битеуроссей къурулуш

Студентлерибиз «Восточный» космодромда урунурукъдула

Быйыл тѳртюнчю кѳре саулайда Россейден студент къауумла Амур областьда «Восточный» космодромну къурулушуна къатышырыкъдыла. Къабарты-Малкъар къырал университетде окъугъан онбеш жаш адам да башха регионладан студентле бла бирге кѳп болмай ары атлангандыла. Бу иште конкурсну

ѳтген эм игиле къатышдыла. Жашланы жолгъа ашырыргъа КЪМКЪУ-ну студентлерин иште тохташдырыгъа себеплик этген араны директору Аслан Шафиев келгенди. Ол айтханнга кѳре, бу къауум къурулушда эки айны урунурукъду. Ала асламысында жасау эмда башха тюрлю жумушлары танмамларгъа болушурукъдула.

Бюгюнлюкде «Восточный» космодром эм уллу къурулуш баргъан жерледен бириди. Окъуучулары анда сынауларын да кючлендирилди. Жашланы кѳбюсю бу жол экинчи кѳре барадыла ары. Ахшы жолгъа, сау-саламат къайтыгъыз, - дегенди Шафиев.

КЪМКЪУ-ну студентлери Битеуроссей къурулушха былтыр биринчи кѳре къошулгандыла. Къыралгъа керек магъаналы иш не заманда да адамлары бирикдиреди, арада шухлукъну кючлейди. Андан сора жарыкъ, унутулмазлыкъ эсгериуле да къаладыла.

КУРДАНЛАНЫ Сюлемен.

Жыйылыу

РФ-ни Президентини буйрукъларын толтурууда кемчиликке ачыкълангандыла, аланы кетериуну мадарлары белгиленгендиле

КЪМР-ни Правительствосуну Юйюнде РФ-ни Президентини указларын толтуруу жаны бла ведомстволар аралы ишчи къауумланы жыйылыулары болгандыла. Алагъа тийишли министрстволаны бла ведомстволаны келечилери къатышгандыла.

Социал политикагъа аталгъан кенгешчи КЪМР-ни Къырал кенгешчиси **Хачим Кармоков** бардырганды. Анда иш хакъны эмда «жол картада» тохташдырылгъан кѳрмюдлюени юслеринден ахыр шартлагъа артыкъда уллу эс бурулганды. Аланы юслеринден КЪМР-ни урунуу, иш бла жалчытуу эмда социал къоруула министри **Тюбейланы Альберт** билдиргенди.

Ол айтханнга, быйылны биринчи кварталында бюджет сфераны 623 учреждениасында 475 мингден аслам ишчини хакъларына таусулгъанларын эсгертгенди. Тинтиуле кѳргюзтгенге кѳре, билим берууде айлыкъ «жол картада» белгиленген кѳрмюдлюю орта эсеп бла 99,8 процентин туттады.

Культурада ол саулай республикада орталыкъ иш хакъны 68,8 процентине жетип, тохташдырылгъан ѳлчемден 4,4 процентге аслам болганды. Маданият къырал учреждениялада ол - 14 909 сомгъа, муниципал маданият учреждениялада уа 12 887 сомгъа жетгенди.

Социал ишчилени хакълары КЪМР-де орта эсеп бла (саулуукъ сакълауда социал ишчилени да къошуп) 12 580 сом болганды. Ол а республикада орталыкъ иш хакъны

62 процентин туттады эмда «жол картадагъы» ѳлчемден 8 процентге кѳпдю. Врачланы юслеринден айтханда, аланы хакълары документде тохташдырылгъан ѳлчемге жетмегенди - 0,1 процентге. Гитче медицина ишчилени уа 5,0 процентге аслам болганды.

Саулуукъ сакълауда белгиленген кѳрмюдлюе жетерча мадарла этилдиле, ол санда кече, кюн да хайырлангъан ундуркъланы саны къысхартылады неда аланы саусузла жалаанда кюндюз турурча этедиле. 2016 жылда 153 ундуркуну азайтыргъа белгиленеди. Биринчи июнга 130-су кетерилгенди, ол санда 65-си кюндюзю стационаргъа кѳчюрюлгенди.

Министр инвалидлени иш бла жалчытуу не халда болгъаны юсюнден да билдиргенди. Республикада быйыл федерал субсидиялары хайырындан энчи ишчи жерле къурар онгла таусулгъанларын эсгертгенди. «Болсада РФ-ни Президентини май указларында берилген буйрукъланы толтуруу андан ары бардырылады. Бусагъатда министрство инвалидлени иш бла жалчытуугъа къошакъ ахча мажарууну онгларын излей турады», - дегенди Тюбейланы Альберт.

Жылны башындан бери КЪМР-де иш бла жалчытуу службаладан 406 инвалид болушлукъ излегенди. Аладан 349-су ишсизге саналгъанды, 109-су да иш табалганды, 239 адамгъа да усталыкъ эмда психология жаны бла да ангълатыу этилгенди, 26 инвалид реабилитацияны энчи программаларына кѳре профессионал билим алыргъа жи-

берилгенди. Болжаллы эмда жамауат ишлеге да 46 сакъат къатышханды, урунуу рыногунда халгъа 53 адам тюнюндюрюлгенди.

РФ-ни демография политикасын жашауда бардыруу жаны бла ишчи къауумну Тюбейланы Альбертнини башчылыгы бла ѳтген жыйылыуунда уа КЪМР-ни Саулуукъ сакълау министрствосуну сабийлеге медицина болушлукъну къурау жаны бла бѳлюмоню таматасы **Юлия Шогенова** сѳлешгенди. Статистиканы регион управлениасыны шартларына кѳре, быйылны озган беш айында республикада 4819 балачыкъ тууганды. Ол а былтырны бу кезиунден эсе 267-ге азды.

Аны сылтауну ангълата, докълачы 90-чы жыллада туугъанла сабий табарча жыл саннга жетгенлерин, аланы араларында уа тишируула аз болгъанларын эсгертгенди. Тинтиуле терк эмда муниципал районлада сабийле бир кесек кѳп туугъанларын (2 эмда 1,8 процентле) ачыкълагъандыла.

Республиканы Саулуукъ сакълау министрствосуну Консультатив-диагностика ара эмда башха багъуу учрежденияла да бирге халны тюзетиуу жаны бла мадарлары планын хазырлагъанды. Анда сабийден аурулуукълары болгъан тишируулагъа граждандар, юйор праволаны, льготаланы юслеринден ангълатыу иш бардырыргъа, юридический, башха консультация къураурагъа, «Жашауу саугъала мангъа!» деген акция ѳтдюрюрге, халкъгъа, жаш юйорлеге консультацияла берирге эмда кѳп башха жумушла белгилендиле.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Конкурс

Баш кюн Нальчикде Къырал концертзалгъа келгенле республикада атлары айтылгъан эмда сахнада биринчи атламларын эте башлагъан халкъ жырчылары сейирлик конкурс программаларына къарар онг тапхан эдиле. Ол Къабарты-Малкъарны эмда Къарачай-Черкесни халкъ артисти Омарланы Омарны 100-жыллыгына жораланып бардырылгъан кѳп магъаналы ишледен бири эди.

Омарны алаамат, ѳмюрлюк жырлары эшитилдиле

Белгилисича, айтхылыкъ жырчы элли жылдан артыкъ заманы республикалы радиокомитетни хорунда жырлап турганды. Аны юч жюздѳн артыкъ жырны бюгюнлюкде музыкалы фондда сакъланады. Ма анга уллу хурмет эте, юч ай мындан алгъа Радио КБР 99,5 FM эмда Радио России «Кабардино-Балкария» бирге болуп, конкурс къурагъандыла.

Анга къатышыргъа ыразылыкъларын 20-дан артыкъ адам билдиргенди. Профессионал жюри, анга уа РФ-ни сыйлы артисткасы Тауекенланы Галина, Къабарты-Малкъарны радиосуну онуочулары Ахкѳбекланы Элдар, Ботталаны Мухтар, Марьяна Теуважукова, Лариса Марем-

кулова да киргендиле, аладан 13-сун сайлагъанды. Жырны суйегенле уа конкурсантланы ауазларына радиоэфирде эмда «Контактны» сайтында тынгыларгъа болукъ эдиле. Эки турдан сора хорлагъанлары атлары белгили болганды.

Концерт залда жыйылыу ма аланы белгилеуге жораланганды. Хорлагъанлары саугъалардан алгъа КЪМР-ни культура министрине орунбасары Къарчаланы Аминат конкурсну къурагъанлары, анга къатышханлары, халкъ жырны суйегенлени да алгъышлагъанды, ыспас этгенди. « Халкъ адамына халкъ хурмет этгенден уллу багъа жокъду», - дегенди. Жюриге башчылыкъ этген Тауекенланы Галина Омарны

иги таныгъанын, аны ауазыны кючлююгю бюгюн да къулагъына эшитилгенлей турганын белгилегенди. «Ол окъуп, жыр жаны бла билим алалмагъанлыкъгъа, аллай фахмуну Аллах анга берип кюйгъанды. Эсинде кѳп жырла сакълана эдиле. Къаллай сейирлик артист эди ол, жыйырма куплетлик жырлары адамлагъа женгил жетдире эди.

Аллай ауазы мен эшитмегенме, эшитирик да болмам. Омарны аты бла быллай конкурс къурагъанлагъа да жюрек ыразылыгъымы билдире. Ала уллу эмда керекли иш этгендиле. Жырчыны атын дагъыда бир кѳре айтдыргъандыла, фахмусун бютюн бийикге кѳтюргендиле», - дегенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Шимал Кавказ
кюн сайын

2 бет

Къачан да, къайда да -
ал сатырда

3 бет

Хорламагъан эсек да,
къарыусуз болмагъаныбызны
кѳргюзтгенбиз

4 бет

РФ-ни Президентини буйрукъларын толтурууда кемчиликле ачыкълангандыла, аланы кетериуню мадарлары белгиленгендиле

Аллы 1-чи бетдеди.
-Бизни республика Шимал-Кавказ федерал округну субъектлерини араларында жашаулары сакъланган кыагъанакъ-ланы саны бла ююнчю жерни алады. 2014 жылны керюмдюлерине кере, туугъанланы 74,2 проценти бизде сау къа-лады. СКФО-да уа -74,11, Россей Федерацияда 70,93 проценти,-дегенди докладчы.

Министр Тюбейланы Альберт сабийлерине 3 жыл толгунчу юйде тургъан тишируланы жангы усталыкълагъа юйретиу къалай къуралганыны юсюнден хапарлаганды. Ол айтханга кере, Урунуу, иш бла жалчытыу эмда социал

къоруулау жаны бла ара-ла аллай тиширулагъа соруула бардыргъанлай турадыла. Быйыл алагъа 600-ден асламы къатыш-ханды. Аланы 52 проценти элдеде жашагъандыла. Соруула берилген тиши-руланы ючден экиси уста-лыкъларын ёсдю-рюрге неда башха ишге юйренирге сойгенлерин билдиргендиле.

Быйыл 80 адамгъа уста-лыкъ жаны бла билим берюрге республиканы бюджетинден 800 минг сом бёлюрге белгилене-ди. Ол программагъа кере республиканы профес-сионал окъуу юйлеринде «бухучет 1С: Предпри-ятие», «оператор ЭВМ», «врач-терапевт», «врач-невропатолог», «терапи-

яда медсестра», «мед-сестра-анестезиолог», «хирургияда медсестра», реаниматологияда мед-сестра», «стоматологияда медсестра», «сабийлени бла акъылбалыкъ бол-магъанланы сауукъларын сакълау», «бирин-чи медицина болушлукъ бериу», «стоматология», «анестезиология бла реаниматология» эмда башха усталыкълагъа юйрете-диле.

Жыйылууда битеу билдириуле эсге алын-гандыла, тийишли эсгер-тиуле этилгендиле эмда буйрукъла берилгендиле. Ол санда «жол карталада» белгиленген жумушланы планларын жарашдыруу эмда къабыл керюу жаны бла ишни игилендирге,

бир-бир муниципал рай-онлада бла шахар округ-лада сауукъ сакълау учрежденилада тохташ-дырылган керюмдюлеге жетерге борч салынады. Республиканы толтуруучу къырал власть органла-рына быйыл 15 июльгъа дери орталыкъ иш хакъ-ны ёлчмени мониторин-гин бардыргъа, шахар округланы бла муниципал районланы жер-жерли администрацияларыны башчыларына «жол кар-таланы» быйылны бирин-чи кварталына тохташды-рылган керюмдюлерине жетиуню жалчытырга, Саулукъ сакълау мини-стерствогъа адамланы жашау ёмюрлери не хал-да болганыны юсюнден справка хазырларгъа,

сабийлерине къарар ючюн юйлеринде тур-гъан тишируланы жан-гы усталыкълагъа юйре-тиу жаны бла мадарланы андан ары бардыргъа буюрулганды.

Андан сора да, мада-ният учрежденилада электрон библиотекала къуаргъа, къыралныкъ-ына саналмагъан эмда коммерциялы болмагъан организацияланы къы-рал жумушла бла жалчы-тыгъа багъа берюрге не къадар тири къошаргъа кереклисини юсюнден да айтылганды.

Мадина ТОКМАКОВА.
КЪМР-ни Урунуу, иш бла жалчытыу эмда социал къоруулау министерство-суну пресс-службасы.

Вячеслав ГЕШЕВ: Айырыула законлагъа тийишлиликке, ачыкъ, тюзлюк халга бардырыллыкъларына ишекликим жокъду

Аллы 1-чи бетдеди.
«РФ-ни граждандла-рыны айырыу эркинли-клерини эмда референ-думлагъа къатышырга эркинликлерини юсле-ринден» 2002 жылда 12 июньда чыгъарылган 67-ФЗ номерли законну 35.1-чи статьясына кере уа, жер-жерли власть органлада сайлаулагъа къатышхан партияланы арасында 6-сы («Единая Россия», «РФ-ни комму-нист партиясы», «Россе-ин либерал-демократия партиясы», «Справед-ливая Россия», «Демо-кратиялы партияланы «Яблоко» биригуилери», Россейни «Зелёные» эко-логия партиясы») кеси жанлыланы къол ызла-рын жыймагъа болукъ-дула.

- Къол кетюрюу бла байламлы правоу база кереклиси жарашды-рылганды деп айтал-лыкъмысыз?

- Республиканы Айырыу комиссиясы Парламент бла бирге законла жа-рашдыруу жаны бла уллу иш толтурганды. 2014-2015 жыллада айырыула эм референдум бла бай-

ламлы жети закон къабыл керюлгенди. Алай бла ре-спубликалы правоу база «РФ-ни граждандларыны айырыу эркинликлерини эмда референдумлагъа къатышырга эркинли-клерини юслеринден» федерал законнга келиш-дирилгенди.

Андан сора да, муници-пал правоу база феде-рал излемге кере жан-гыртылганды. Ол санда уставлагъа тийишли тю-зетиуле кийрилгендиле, айырыула бла байламлы жорукъла шарт тохташды-рылгандыла.

- Айырыу участкала борчларын толтурурга хазырмыдыла?

- 18 сентябрьде къол кетюрюу 354 участкада бардырыллыкъды, битеу да бирге алада юч минг адам ишлерикди. Ала барысы да борчларын толтурурга хазырдыла.

Биз политика партия-ланы эм айырыу бири-гуилени келечилерине юйретиу курсла бардыр-гъанбыз. Жуукъ заманда уа участкалада тинтиуле болукъдула, техника обо-рудованиягъа къарал-лыкъды. МЧС-ни эмда

право низамны сакълауу органланы келечилери бла бирге от тошюуге къажау мадарла къалай сакъланганды, къол кетюрюуну жалчытых техниканы болумлары сю-зюлюкдюле. Къол кетю-рюуну кезиюнде право низамны сакълау эм жа-мауат къоркъуусулукъну жалчытыу жумушлагъа энчи эс бурулукъду.

Граждандланы айырыу правоулары сакълар, айырыу комиссияланы ишлерини ачыкълыкъларын жалчытыр, закон-ланы толтуруу мурат бла республиканы Жамауат палатасында айырыуу-ла бла тюзюней бай-ламлыкъланы телефону ишлейди. 18 сентябрьде Къабарты-Малкъарда къол кетюрюуну бирик-дирилген кюню къура-лыуу бардырыл ючюн керекли информация-ангылатыу мадарла эти-ледиле. Айырыула закон-лагъа тийишлиликке, ачыкъ, тюзлюк, бир тюр-лю кемчиликсиз къурал-лыкъларына ишекликим жокъду.

Ушакъны **ТИКАЛАНЫ ФАТИМА** бардырганды.

Омарны алаамат, ёмюрлюк жырлары эшитилдиле

Аллы 1-чи бетдеди.
Бу ишни башламчы-ларына Лариса Марем-кулова да ырызлыгъын билдиргенди. «Халкъ асламла хурмет этген, сый-намыс берген алай кеп адам жокъду, Отар улуну уа халкъ сойгенди, оланы эсиндеди. Ол студияда жырлап башласа, биз барып, анга тынгыла-уучу эдик. Алгъаракълада Къайсынны назмулары-ны дискерин чыгъар-гъанбыз, энди уа Омарны да жырларындан дискле жарашдырылкъбыз. Биз,

тынгылы хапар айтханды. «Проектни биринчи болуп эсибизге бизде ишлеген Къубадиыланы Гульнара салганды. Омар сау заманында биз аны ёмюр-люк сунуп тургъанбыз. Айтыучу сёзлерин плён-кагъа жазмагъанбыз, бу-сагъатда ол кемчилик жарсытады. Аны тюзети-р мурат бла къурагъанбыз бу конкурсну да. Бизни башламчылыкъларыгъа «Къабарты-Малкъар» ВГТРК-ны директору Руслан Фиров, Радио «Кабар-дино-Балкарияны», Радио

ларгъа кеслери алларына юйренгенле аслам эди-ле. Дагъыда ким сойсе да, Интернетни юсю бла ырызлыгъын билдирге болукъ эди. «КЪМР-ни Культура министерство-су» Омарны 100-жыл-лыгъы бла байламлы бир талай жумуш тамамлар-гъа белгилейди да, биз да анга юлюшюбюзню къошханбыз. Мындан ары да этилик ишледен бир жанында турмакъ», - деп чертгенди Ахкъбек улу.

Андан сора хычыуун жумуш башланды. Ююн-чю жерге эки къызчыкъ тийишли болгандыла - Бапыналаны Танзиля бла Таукенланы Танзиля. Къабартылы Хамидбий Локов Омар жырлауучу онеки жырны малкъар тилде айтып, экинчи жер-ге чыгъганды. Биринчи уа онсегизжыллыкъ Ев-гения Саенко болганды. Ол малкъар тилде шатык жырлагъанын чертирге тийишлиди. Конкурсну Интернет бла байламлы кесегинде уа Элбрус рай-ондан Ахматланы Эльви-ра ючюн бютюн кеп адам къол кетюргенди.

Дагъыда КЪМР-ни сый-

Шимал Кавказ кюн сайын

Шуёхлукъну кепюрю
Шимал Осетияны делегациясы РСО-Аланияны миллетле бла халла жаны бла министрине къул-лугун толтургъан Сослан Хадиковну башчылыгында Венгрияда ясланы 22-чи битеудуня конгресслерине къатышханды.

- Алания-Осетияда хар ким да биледи Венгрияда бизни къарын-дашларыбыз жашагъанларын. Куру ясланы угъай, битеу венгер халкъны биз жуукъ адамларыбызгъа санай-быз. Шендоюу къаугалы заманда Россейни бла Венгрияны арала-рында халла тутухну болгъанлай къаллыкъларына ышанулыкъ бизге артыкъда бек керекди,-деп айтыл-ганды республиканы башчысы Вя-чеслав Битаровну конгрессге жибер-ген алгъышлуу къагъытында.

«Бал чучурла» деген туркомплекс сайланганды. Мындан ары да жыл сайын ёдтюрюрге мурат этиледи.

Францияда Ингушетияны атын айтдыргъанды
Европаны футболдан чемпионна-тында Португалияны бла Фран-цияны жыйымдыкъ командаларыны ахыр оюнларыны кезиюнде май-даннга къароучуладан бири чабып чыкъганды. Аны тюзюней эфирде кергюзмегендиле, алай журна-листле уа суратха тошоргендиле. «ИТТ-вещание» радиостанцияда берюулени бардыргъан Ислам Цез-доев айтханга кере, ол «чёрчек» жаш ингушлуду. Аны сыфатына, футболкасында жазуулагъа кере да (@ts_ibra), ол Ибрагимди.

Кючюкланы Асият, «Эри-рей», «Ийнар», «Беш-Тау», «Ас-Алан» къауум-ла халкъ жырны сакъла-уа, айнытууа къыйын салгъанлары, конкур-са тири къатышханлары ючюн да дипломла бла саугалангандыла, лауреатла деген атха тийиш-ли болгандыла. Алагъа аны бла бирге ахча да берилгенди.

Быйлайда дагъыда бир затны белгилерге сюе-ме: жюри конкурсха къатыш-ханланы бирин да керме-генди, жаланда дискеде эшитгенди жырлагъан-ларын. Сайлауу да анга кере этгенди.

Бу ишге кеп адам болушханды. Аланы арала-рында «Россия-2» теле-каналны баш директору Руслан Фиров, «КБР-1» телекомпанияны дирек-тору Аслан Карданов, КЪМР-ни Парламентини депутаты Сумайланы Ах-мат, предприниматель Махийланы Абдуллах,

дагъыда башхала бар-дыла.

Саугъалаудан сора концерт башланган-ды. Таукенланы Галина, Тёппеланы Алим, Газа-ланы Алим, Мусукала-ны Руслан, Бечелланы Хабаз, Гузиланы Тахир, КЪМКЪУ-дан «АМИКС» къауум, саугаланган-ла, кеслери да жырлап, келгенлеге зауукълукъ тапдыргандыла. Алагъа эжиуню Этчеланы Муза-фарны башчылыгында Отарланы Омарны атын жюрютген хор этген-ди. Ахырында жырчыла барысы да сахнагъа чыгып, тауча, орусча, къабартыча да «Минги тауну» уллу ёхтемлик бла жырлагъандыла. Залда олтургъанла уа ырыз-лыкъларын, ёрге туруп, толкъун къарсла бла бил-диргендиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратланы автор алгъанды.

Адыгяны иссилик къысарыкъды
республиканы гидрометеорология Парасы билдиргенча, Россейни юг жанына Азор антициклон жуу-укълаша турады. Ол биргесине исси эмда къургъакъ хауа келтиреди. Кюндюз къызыулукъ 35-37, бир-бир жерледе уа 39 градусха окъуна же-терикди, кече уа 25 тюшерик тую-юлду. Алай иссилик сау ыйыкъны сакъланырыкъды,дегенди Адыгяны Гидрометеорология арасыны тама-тасыны орунбасары Людмила Кле-пикова.

Аякъ машиналары бла - Машукну этегине
Пятигорскда битеуроссей ве-лофестге 500-ге жуукъ вело-сипедист Россейни 20-дан артыкъ шахарындан келгенди. Ала шахарны орамлары бла сейрилик кийимле кийип озгандыла. Айырмалыла уа Машукну этегинде жыйылгандыла. Ала ковбойлача, бэтменлача, кло-унлача, жомакъланы тюрлю-тюрлю жигитлерича кийини эдиле. Кишиге ушамагъанла саугъала кюллу бол-гандыла.

радиоа ишлегенле, жаш тёлю ана тилин, ариу адетин, терсин, культу-расын билер ючюн кеп жумуш тамамлайбыз. Ма бюгонню иш да аладан бириди», -дегенди ол.

Радиоконкурс къалай башланганыны юсюн-ден а Ахкъбекланы Элдар

Россейи «Кабардино-Бал-карияны» башчылары Лариса Маремкулова бла Марьяна Теуважукова, «КБР-1» ГТРК-ны тама-тасы Аслан Карданов да билдиргендиле», -дегенди ол.

Конкурсха къатышхан-ланы араларында уа жыр-

лы журналисти Боттала-ны Мухтар, Къулийланы Къайсын атлы Малкъар къырал драма театры артисти Жолабланы Тахир, студентле Теберди-ланы Мурат, Жантудуу-ланы Мариям, Бёзюланы Лейля, Хозаланы Лейля, Жангоразланы Камилла,

Юйретиу Къыйын болумгъа тюшгенлеге болушаллыкъдыла

КЪМКЪУ-ну Педагогика институтунда психоло-гиядан юйретиу курсла бардырылып бошалган-дыла. Белгилисича, бу иш усталаны, социал ишчилени эм башхаланы усталыкъларын улуу магъананы тутады. Ары вузуну башха - башха бёл-млеринден келечилени жюрюрге онгары болганды.

Курсла эки айны барды-рылгандыла. Ахырында окъуучула зачёт берген-

леринден сора практиканы ётгендиле.

Кеп болмай а студент-ле Нальчикде «Сабий юйну» жокълагъандыла. Ала мында билимлерин хайырланырча амал та-былынганды. Тамблагъы устазла, социал ишчиле, юристле, экономистле, химикле эм филологла гитче жашчыкланы бла къызчыкланы ойнатып, алагъа хапар айтып, кёл-лерин алгъандыла.

Белгилисича, мындагы

сабийле эс бёлюуню, жюрек жылыуну бирси балаладан эсе бегирек излейдиле. Жаш адам-ланы айтыуларына кере, быллай практика аланы билимлерин сынауда, жа-шау халланы ангылауда алаамат болушады.

- КЪМКЪУ-ну студентле-ри курсланы ётюп, психол-логу практика иши бла шагъырейленедиле. Бю-гонюкюде бу усталыкъда жангычылыкъларга юйре-тирге, аланы ангылатыр-

гъа юрешгенби. Керек болса, къайсы бири да къыйын болумгъа тюшген инсаннга болушлукъ тап-дырыллыкъды. Курсланы тийишли бошагъанланы барына да шагъатлыкъ къагъытла (удостовере-

нияла) берилгендиле, - деп билдиреди пси-хологиядан курсланы бардыргъан Педагогика институтну директору Ольга Михайленко.

Арина ВОЛОГИРОВА.
КЪМКЪУ-ну пресс-службасы.

Хаталы сакъ жауунла
Чечен Республикада сакъ жауунла эл мюлке улуу хата салгъанды-ла. 23 минг гектар жерде битимле къурулгандыла. Тюшген зараны юсюнден тийишли документе жа-рашдырылып, Россейни эл мюлк ми-нистерствосуна жиберилгенди, деп билдиреди «Русская планета».

ВДНХ-гъа баралмады

Залийхат да 13-жыллыгында ишлеп башлаганды. Къошда къарындашы Шаулух, аны юй бийчеси Шаулананы Ажам бла бирге танг аласында туруп, чалгъы чалганды, дырын жыйганды, маллагъа къараганды. Кесини да беш классдан сора окур амалы болмаганды.

танымагъан шахарымда да къалай айланарыкъма деп асыры сагъыш этгенден, кече жукъламай чыгъыу эдим. Жашла мени жуукъларым эдиле. «Къоркъма, биз сени бир затдан кем этмек», - деп, кёллендирге кюреше эдиле. Мен а къоркъа эдим, - деп хапарлайды Залийхат.

Къошда болгъан биттеу эр кишиле къазаутха кетген эдиле. Жаланда къызла къалгандыла. Ала маллагъа къарагъан

болуп, санлары кеп жерлеге чачылып тура эдиле. Юйюбюзде уа фатеген чырагъыбыз сынмай, ууалмай, морт кесилип. Анабызны уа эки узун къара эшмеси - чыммакъ. Стампуп деп бир тишируу акъ къумачдан хуржун этип, жашчыкъны, эр кишини да санларын анга жыйып, асырагъан эдик».

Отдан чыкъ да - ёртеннге

Анасы да жылау эте тургъанлай, къызын Про-

ашамай турдукъ. Кичи къарындашчыгым а, ол халибизни керюп, бир гыржын къыйыр табалсам окъуна деп, кетип, бююн да къайдагъысы белгисиз болуп турады. Бир кюн а бир къыргъызлы киши келип, биз тургъан жер юйюно терезечигин къагъып, аямай аманла айтып урушады.

-Заман озуп барады, хансланы артыргъа керекди, дейди. Мен а асыры къоркъгъандан, бютюдна бек ауруйма.

секден а письмо келеди: «Мен юйюбюзге жазам, андан хапар алалмайма, къайда болурла бизникле деп», - дейди Залийхат.

Жашау тюзеледи

Кюне бир бирлерин алышындыра барадыла. Мамукъда ишлегенлеге асламыракъ телегенлерин эшитип, къыз ары барады. Эгечи Шапий звено башчыды. Анда да ишден къоркъа билмеген Залийхат алчы болады. Таулу къызыны махтап, колхоздан колхозгъа жибердиле, сынауна юйретирге, саугъала, грамотала да бердиле. 1946 жылда уа Кючмезланы Локъман бла ол бир юйюр къурайды. Орта Азияда алагъа терт сабий туады, бек биринчилери, жарсыугъа, кеп жашамай, ауушады.

Къайтуу

1957 жылда уа Кючмезланы юйюрлери Акъ-Суугъа къайтадыла. Башларын сугъар жер тампай, цемент заводда ишлегенлеге фатар бергенлерин эшитип, Залийхат ары барады. Тогуз жыл ишлегенден сора бир отоулу фатар бердиле. Жашау къыйынлыкъланы кётюралмай, эри, юч сабийин да къююп, башын алып кетгенди.

Таулу тишируу а кёлсюзюк этмедди, ише бютюн къаты берилди. Заводда да алчы болуп, мардасын эки-юч кереге толтуруу турду. Ахшы ишлегени ючюн байрамлада сыйын керюп, президиумгъа олтуртудула, депутатха да айырдыла.

Туудукъларына къуулана

Залийхат кеп къыйынлыкъ кёрген эсе да, бюгюлмегенди, жарыкълыгын тас этмегенди. Сабийлини барына да бийик эмда энчи билим алдыргъанды. Бюгюнюлкеде аны эки къызындан - Марзиятдан бла Людадан - сегиз туудугу бардыла, аладан туугъанла да жыырма бла эки боладыла. Жашы Мурадин а юйдегили болмай ауушханды. Туудукъларына жокъламай арадан кюн озмайды.

Бири уа - Расул - къатында жашайды, ыннасына кез-къулакъ болады. Хар байрамда Залийхат къырралны башчысы Владимир Путинден алгъышлау телеграммала алады. Ма бу кюнде да Президент аны 90-жыллыгы бла алгъышлаганды.

ХОЛАЛАНЫ Марзият. Сурат авторнуду.

Хурметлеу

Сюйген жазыучуларына - махтау, жамычы эм башлыкъ

Бахсан районну администрациясында, Адыгеяны, Къабарты-Малкъарны, Къарачай-Черкесни, Абхазияны да халкъ жазыучусу Исхакъ Машбашны 85-жыллыгына аталып, къууанчлы тюбешу болганды. Аны алгъышларгъа республикада, районда жамауат биригуулени, интеллигенцияны келчилери жыйылгандыла. Районну таматасы Хасан Сижажев жазыучуну ишине бийик багъа берип, ол къурагъан романланы, къысха хапарланы да ёсе келген телюлени юйретиде улуу магъаналары болгъанын айтханды.

- «Жернова», «Хан-Гирей», «Адыги» деген эм кеп башха чыгъармаларында да Исхакъ Шумафович, халкъыбызны тарыхын тынгылы суратлагъаны бла къалмай, туугъан-туудукъларгъа миллет къылыкъланы энчиликлерини юсюнден хапарлайды, - дегенди Хасан Лабидович.

Къонакъла Машбашны жашаууну юсюнден алынган документли киногъа да сюйюп къарагъандыла. Андан ары жазыучугъа алгъышларын аны эрттегили шухълары, жамауат къуллукъчула Заурби Нахушев, Хаути Сохроков, Зумакулланы Борис, Беппайланы Муталип айтхандыла. Ала юйляр жангъыз Адыгеяны угъай, саулайда адыг миллетни байлыгы болгъанын белгилендиле.

Бек улуу саугъаны уа районну жыр-тепсеу коллективлери этгенди - ала поэтни сезлерине жазылган жырланы айтхандыла. Къууанчлы ингирни ахырында Исхакъ Шумафович кеси сёлешгенди. Ол сабийлигини, юйюрюню, жашауда эсинде къалгъан

сейирлик затланы юслеринден айтханды. Бахсан районну юсюнден а бу жер иги адамладан толду, дегенди. Кесини устазына да къабарты адабиятны мурдорун салгъан Али Шогенцуконну санагъанын билдиргенди.

Районну администрациясы юйлярны адыг миллет адабиятны айнытуугъа улуу къыйын салгъаны, кепжыллыкъ чыгъармачылыкъ иши ючюн сыйлы грамота бла саргъалагъанды. Ол махтау къагыт бла бирге Исхакъ Машбаш муниципалитетни таматасыны къолундан жамычы, башлыкъ, берк да алгъанды.

Къулийланы Къайсыннга

Билеме мен, жаюу, атлы тизгинде Боллукъса сен тюз къатымда, излегенде. Жерим а - сол жанынг, келгенча адетде, Мен - жумушчунг, ёзгенчингме хар жерде.

Хау, юйрене турама алыкъа сенден, Халал шухёса сен, манга багъа бичген. Алай, мен болмасам, кёкде булутлагъа Жетер адам а бармы, айтчы, арада?!

Жырчы асламды ёмюрден да Кавказда, Манга къыйынды бек алача жырларгъа. Сууукъду, дейдиле, тауда кюнню къаты, Алай жырларында жылыу - элпек, татлы.

Жууукъ Востокдан жазгъан къагъытым

Элими акъсакъл къартлары Журтуму намыслы къартлары, Къыралла да, жерле да керюп, Эсимли кеп затха да ёлюп, Мен жазам къагъыт узакъдан-Бу узакъ, бу Жууукъ Востокдан.

Мен темир чыпчыкъгъа да минип, Къулакълары да шуу-шуу этдирип, Къуранда айтылган ийманлы Жерлени сынадан сыйдамын. Мында кепдю сейир къараргъа, Межгилте да аслам арада, Кийгенле да бир аз паранжа.

Къуранла бла бирге тюкенде - Не сейирди аны керюрге! Ленин, Марк жазгъан китапла Къоншуда сюеле тапкада.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат кёчюргенди.

Фахмулла

Хунерли сабийлеге кружокъ къуараргъа дейди

Халкъыбызны ёсюп келген телюсюню арасында хунерлиге аз туюлдуле. Аланы санына Гергаланы Асият да киреди. Ол къол усталыкъ бла эрттеден бери кюрешеди. Аны ишлерини тамашалыкълары тюрлю-тюрлю кёрмючледе къуруучуну сейирин къозгъамай къыймайды. Аныча къызларыбыз миллетибизни маданият энчилигин, байлыгын сакъларгъа себеплик этгенлерине сёз да жокъду.

Асият школдан сора юрист болургъа сюйгенликге, анасыны оюнуу бла КЪМКЪУ-да «Декоративно-прикладное искусство и народные промыслы» деген факультетге киреди. Бюгюнюлке аны сайлагъанына сокъуранмагъанын, ишин жюреги бла сюйгенни айтады.

Агъачдан, темирден, кюмошден, минчакъладан чыгъармалары республикада къуралгъан кёрмючледе терк-терк салына турадыла. Аны бла чекленмей, суратла да ишлейди. Окъуну бошай тургъан заманында А.Пушкинни назмуларына кёре сурат жазырларгъа буорадыла.

Ол а поэтни хар жомагъындан энчи сюжетин алып, бир кечени ичине ариу чыгъарма къурайды. Устазлары

ариу жыйрыкъла киерге сюйгенлери себепли уста къыз, кесини оюмун айтып, чепкенлерин да омакъ ташчыкъла бла жасайды. Сюйгенлеге коронала, билезикле, сыргъала да этеди. «Бир сейир зат къурап, аны кесим бек жаратып къойсам, берип иерге болалмай, дагъыда алай бирин этеме», - дейди.

Хар ишин а ол сайтда кёрюттеди. Аны себепли кеслерине энчи затла этдирирге сюйгенлени саны кёбейип барады. Бу студияны ачканыны сылтауларындан бири уа мындан ары быллай къол усталыкъ тас болуп къалмай, бу ише фахмулары, итинулери болгъанланы санын ёсдюрюуду.

Былай затла бла юйлеринде кюрешген жаш адамла Шимал Кавказда аз болмагъанын чертеди Асият. Жарсыугъа, аланы алыкъа хазна танымайдыла. Бу Интернет- студияда уа барысыны да ишлерини суратларын жыйышдырып, фахмуларын адамлагъа билдирип, чыгъармалары сатылырча себеп болулгун излейди. Аны бла чекленмегенлей, хунер-

ли сабийлеге кружокла ачып, бу ише юйретирге мураты барды. Аны себепли педагог-психологга окъуй турады. Быыл бардырыллыкъ «Машук-2016» форумда да кесини проектин кёрютюрге умут этеди.

Мындан ары тукъум тамгъасы болгъан шинтикле, баш аула да этерге сюеди. Бюгюнюлке уа кийиз жазырлап башлагъанды. «Окъугъан заманында дерседе «Ковёр из Бароды» дегенни юсюнден эшитеме. Аны Индияда ол жерде жашагъан махараджа Мухаммат фыйгъамбарны къабырына салырча ин-

ТЕМУККУЛАНЫ Амина.

Сейирликтема

Мыйыны амаллары чексизмидиле?

Адамны мыйысында болган онгла жаладан 5 процентге хайырланылдыла, деген оюм жюрюйдю. Алай ол да жетеди сейирге къалдырырча жангылыкъла этерге, бек улуу жетишилмеге жетерге. Мыйы 100 процентге хайырланылса уа не боллукъ эди? Алай заман а келирми? Адам улуу къалды айнырыкъ эди? Аны юсюнденди биология илмуланы доктору, Адамны морфологиясыны институтуну нервала системаны айнытуу лабораториясыны башчысы Сергей Савельев бла ушагыбыз.

-Акъылдан азап чегиу дегенни не магъанасы барды? Ол адамны саулуугу бла байламлымыды? -Аллай азаптыкъ жокъду. Адам акъыллы эсе, ол къаллай дуняда жашагъанын ангылайды, аны жорукъларын, адет-тёрулерин да биледи. Аны себепли, Чацкиича, «эшеклеге» акъыл юйретирге кюреширик туюлду. Акъылдан азап чегиу - ол жазыучуну башында жаратылгъан болмакы оюмду. Биринчиден, тюз акъыллы адам, къатындагы болумуну ангылап, төгергендегиле бийикден къарамайды, аладан асыры кеп зат излемейди. Экинчиден а, акъыллы, биллимин да кесине таплыкъгъа хайырланаргъа кюрешеди.

-Алай эсе, башха тюрлю сораымы: мыйыгъа асыры улуу ауурлукъ жетдириу адамгъа хата келтирирге боллукъмуду? -Адамны мыйысыны тохтаусуз ишлеп турурча къарыу-кючю да барды, деген оюм жюрюйдю. Ол терси. Аны да чеги барды. Адамны этген жумушу артыкъ улуу акъылны излемей эсе, сёз ючюн, ол жуукъларгъа жатарны аллында диванда олтуруп газет окъуй эсе, аны организмни кючюню жаладан 9 проценти къоратылады. Окъугъаны жюрегин къозгъай эсе, чибизини ашха

къуйгъанлай эте эсе, ол заманда кючню къоратылгъаны 25 процентге дерети жетеди. Ол а анга улуу ауурлукъду. Организм анга къажуу амалла излейди. Биз эринчеклик, мёхеллик да ма аны ючюн этедиз. Чыгъармачылыкъгъа уа ма ол жыйырма беш процент керекди.

Ауулукъ да изленеди

-Да сора саулуукъ болур ючюн акъыл кючню аяргъаны керекди? -Биз билмей тургъанлай да болады алай. Адамны мыйысы асыры улуу ауурлукъну кётюралмайды. Ма ол 25-процентлик кюч бла ол бир-эки ийикъ ишлеялыкъды. Артада уа таркыйып тебирейди. Мыйы алай къуралганды: киргени ючюн бир сом, чыкъгъаны ючюн юч сом телерча. Биз эки ийикъны бир бири ызындан акъыл ишни оздуруп тамамлай эсек, артада алты ийикъны солургъа туюрикти. Мыйыны къарыуун къайтарып ючюн.

-Сиз айтханнга кёре, акъыл иш бла ауурлукъ жетдириу мыйыгъа хаталыды? -Хау.

-Мен а сиз ауур акъыл иш аны бютюн кючлендиреди, дерик сунган эдим. Къара иш адамланы санларына бютюн къарыу бере ушайды да?

-Угъай, адамны шауготлерине да асыры улуу ауурлукъ жетдириу иги туюлду. Сиз физкултура бла къадалып кюрешип, элли жылгъа деру субайлай, ариулай кыаллыкъсыз. Алай шауготно къуруда ишлетип турсагъыз, ол миллиард кереден сора ёлюп къаллыкъды. Санагъа асыры улуу ауурлукъ жетдирип туруу ёлюмге келтирмей къыймайды. Шаугот бла, мыйы бла да ма алайды. Профессионал спортчуланы араларында ёлгенле бош адамладан эсе он кереге кёлдуле. Ала бек къыйын аууураддан къыйналып ёледиле. Спортда оздуруу да саулуукъгъа хаталыды.

Ахыры 4-чю бетдеди.

Спорт

Жалгъан чурумла чырмамазламы

Хар спортчуну эм татлы мурагы - Олимпиадада алтын медал алыуду. Ала бир ненча болсала уа - бютонда иги. Сёз ючюн, америкалы Карл Льюис бир Оюнда чабыуда, узунлукъга секириуде да бек бийик сауыгъа тийишли болгъан эди. Быллай кёрюмдюлени гимнастла, конькиде уханла бла биатлонисте болдурагъандыла. Бир турнирде спортну талай тюрлюсюнде хорлам а жигитлик этген кибики.

Бу даражагъа жерлешибиз Билял Махов да жете келгенди. Алай, мен оюм этгенден, анга жалгъан чурумла чыгъарыгъа юрешедиле. Грозныйде грек рим тутушуудан чемпионатда

аны кючлююлюгю кезге алай ачык урунмагъан эсе да, аны ызындан Польшада эркин тутушуудан Вацлав Циолковскийни мемориалында ол Олимпиадагъа барыгъа тийишли ким болгъанын шарт кёрюктенди. Мында анга жангыз да биринчи жерни алып кёюю азлык эте эди, тренерлери чырта ишекли болмазча, кырашчы турган Хаджимурат Гацаловну бла Махамгази Магомедовну «уатыгъа» керек эди.

Гёжеф бу борчун, айхай да, толтургъанды. Болгарлы Любен Илиевни - 8:0, поляклы Камил Сказкиевични - 6:0, кытайлы Дэн Живейни - 6:0, Хаджимурат Гацаловну - 11:0, Махамгази

Магомедовну 11:0 эсеп бла хорлагъанды. Алай спортчу кыралны жыйымдык командасына киририне уа алыкъа ышанмайды - саулугъуна чып тошгени эмда тутушуулары бир тюрлюсюн сайларгъа кереклиси чырмагъа боллукъдула.

Бирси жерлешибиз Мусукаланы Исмайыл а Польшада ючюнчю жерни алганды. Россияны жыйымдык командасыны баш тренери Дзамболат Тедеев айтханнга кере, ол мемориалны чемпиону болургъа керек эди, алай анга тобешулеринде бирча кырау салыу жетмегенди. Жарсыгъа, ол жарым финалда кытдыргъанды.

Виктор ШЕКЕМОВ.

Мыйыны амаллары чексизмидиле?

Ахыры. Аллы 3-чю бетдеи.
-Мыйыны аз ишлетюу а хайырлымыды?
 -О, ол хар кырал башчыны да муратыды.
-Мыйыны хомулугу акылсызлыкъга келтирлик тюрлюлюкю?

-Мыйыны юсюнден дуняда бек кеп таурх жюриюдо. Алай сылтау бирди: мыйы ишлер ючюн уллу кюч салыгъа тошеди, аны себепли ол ишлерге сыймейди. Ма бирлени мөхелликлерини, эринчекликлерини, кыйналып угъай, урлап байыкларыгъа итинилерини сылтау ма андады.

Биреу кёренини башхасы нек кёрмегенин ангылатыр онг жокъду
-Бек уллу хунерликлери, фахмулары болгъан адамла бардыла. Сёз ючюн, бир такыйканы ичинде акылында төрт кыты чисоланы бирге кюшууп, тереп чыкыгъанла. Илму аны ангылатамыды?

-Аллай хунери болур ючюн физика-математика школда окыгъа керекди. Ол кыйын тюрлюлюкю, анга бек иги амалла бардыла. Дагыда, аллай тергеуле этер, акылынг саулай да анга берилер ючюн, башча затладан халарыгъ бек аз болургъа керекди. Тарыхда аллай адамла болгъандыла: цифраланы бирге аламан уста кыша билгендиле, жаланда кеслерини аччаларына жетгенде. Алай ала андан сора бир затха жарамгъандыла.

Актыл - кеси бир ангыламды
-Мыйыны бла акылы араларында не байламлыкъ барды?

-Актыл - кеси бир ангыламды. Кюрт тузу суудан ашха сюркелеп бара эсе, ол акылымыды? Психолог оюм этгенден, хау. Алай физиология кеси аллына болмайды. Кертиди, анда фахму деген энчилик барды. Биреуню мыйысы анга тамаша макъам кырашдырыгъа онг береди, башхасында уа аллай фахму жокъду. Мыйы - ол хар адамны энчилигин, башхаладан айырмалыгыгъ белгилеген затды. Ма аны ючюн ушамайдыла адамла бир бирлерине. Хар бирини энчилиги тюрлюден тюрлюге ётоп да бармайды. Фахмулу атаны неда аны сабий хунерсиз болуп да кылады. Аллай зат а терек тюрлюлюкю.

-Актыл мыйыны бла санны ортасында келчилик борчну толтурады деге боллукъмуду?

-Угъай. Актылы илму бла ангылатыр кырау жокъду. Актыл - ол неди? Бармагыгъ бла компьютерни тюрлерин уруу? Телефонну кнопкаларын басыу? Оннга дери санау?

-Кылай-алай болса да, ол адам бла байламды.
 -Аны байлады деп, шарт айтырча тюрлюлюкю. Актыл жануарлада да барды. Жа-

ланда адам актылыды, жанлары болгъан башхала уа актылсыздадыла деп тохтагъан терсди. Алай адам табигъатда, жамауатда да болмагъанны кырагъа боллукъду. Сёз ючюн, гумулжукла уа алада болмагъанны кырагъаллыкъ тюрлюлюкю. Кылакъ кюртла, маймулла окуна аланы тайпаларында болмагъаны жараталлыкъ тюрлюлюкю. Адамны уа ол кюлундан келеди. Аны энчилиги недеди? Ол кесини хунерлиги бла анга дери киши да аталмагъаны кыраиды.

Европачылагъа - заранлы тюрленюуле
-Мыйыны айнууу чеги бармыды?
 -Ол соруну бергенле адамны мыйысы 200 минг жыл мындан алгъадан бери бир халилей тургъан, андан бери тюрленмеген суадыла.

-Тюрленюуле уа бармыдыла?
 -Эки жюз минг жылны ичинде, андан аз заманга окуна, 135 минг жылгъа, адамны мыйысы 250 граммгъа азайгъанды. Мен шёндю Европаны юсюнден айтама. Нек дегенде ала хунерли, уста, актылы адамланы кырутуп, бир бирге ушагъанлары (конформистлени) сайлагъандыла.

-Мыйыны тюрленюу хаталымы эди?
 -Европагъа - хау. Европачыла бек кюйсюз сайлаудан ётгендиле. Аланы мыйылары гитчергенди. Конформизм хорлагъанды.

Кючю ахырсыз тюрлюлюкю
-Мыйыны чексиз онлары бар эселе, ала адам улугъа кюркюулуудула?
 -Биринчиден, аны кючю чексиз тюрлюлюкю. Экинчиден, адамны мыйысы шарт биология жумушлары тамамлар ючюн деп жаратылгъанды да, аны башха муратлада «жегиуно» ол бир да унамайды. Аны себепли ишлерге сыймейди, онгу болгъаны кырадар сюерик да тюрлюлюкю.

Эринген заманыбызда бизде болгъан эндорфинле мыйыгъа тюрлюлюкю, ала уа бизни бир зат ишлемей, бош турургъа тюртгенди бла кырмай, андан зауукъдукъ да талдырадыла. Ишлеп башласагъ а, мыйы бизни тохтатыр амалла излеп башлайды.

-Эринчек мыйыны зор бла ишлетирге онг бармыды?

-Барды. Амалсыз кезиююгюзде эмда актыл керек болгъанда. Алай ол заманда да мыйы бизни алдаргъа юреширкиди. Бек фахмулу адамны мыйысы окуна ишден албугъартыгъа юреширкиди. Ол себепден аллай адамланы жыйырма чыгъарма ишлеринден жаланда бири закыйди, кылагъанлары - жалгъанла.

Эси тюз компьютерникчады
-Адамны мыйысы жаланда беш проценте хайырланлады деген тюрлюлюкю?
 -Алай хунеран адамда ол, эштада, эки процентге да жетмейди. Мыйы саулай

ишлейди. Ол компьютерни эсичады: ючюлтселе, гунч болуп кетеди. Адамны килорродан бла ашдан айырса, алты минутдан сора мыйы эсин тас этип эмда ёлюп башлайды. Ол биз жукълагъан заманда да бизни энергиябызны он процентин алып турады.

Актыл иш
кыратлыкъны тыяды
-Мыйы кыратлыкъны тыяды? Актылдан кем бола барыу неден башланады?

-Мыйыны кыратлыкъны тыяды баш сылтауу - нейронланы ёлгенлери. Аланы саны чексиз тюрлюлюкю. Адамда уа ала аны кыраында окуна ёлюп башлайдыла. Элли жылдан сора уа ала кепден-кеп кырап тебирейди. Хар он жылдан мыйыбыз нейронладан 30-шар грамм тас этеди. Адам кыратлыкънынчагъа дери ол хал ма алай барады.

Башыны ишлетмесенг, тамырада кыан жюриу турурча, ала нейронланы кыан жалчытырча этмесенг, сексен жылгъа мыйы 100 граммгъа эм андан да кепге азайыгъа боллукъду. Билемлерин дайым да ёсдорюп тургъан адамла ёспиликлерин тас этмей кепге дери турдыла.

-Да сора актыл иш мыйыгъа дайым да керек болуп турады?

-Хау. Ол кыратлыкъдан сакълайды. Алай кроссордла, «Чо?Где? Кода» берулеге кырау бла мыйыны кыратла барыуун тыялыкъ тюрлюлюкю. Аны ючюн алгъын тюрлюлюкю проблемаладан кырутууну мадарларын излерге керекди. Шахматла ойнап да кыратлыкъны тохтатырыкъ тюрлюлюкю, ала актыл излемеген оюндула. Бош комбиторикады. Жарсыгъа, кепле творчествону бла комбиториканы айырмамайдыла. Комбиторика - ол төрт кыгъытны аласа да, анга тюртюнчюсюн кышаса, мыйы уа бош турады.

-Дуняны айны баргъаны бизни бютон актылы этерикмиди?

-Угъай. Кыуанырча зат жокъду: бирчалыкыны (конформизмни) жайыла баргъаны эмда тегерекдеги болумгъа кесибизни дайым да жарашдырыгъа тошгени, хунерлигибизни, фахмубузну кырагъа кыл этип тургъаныбыз ючюн мыйы гитчеден-гитче болуп барлыкъды. Аллай хал сакъланса, ол дагыда 250 граммгъа азайыкъды.

-Да сора, биз алгъа угъай, арха барабыз? Адамгъа да актыл кышулгъан угъай, бютон таркъа барады?
 -Жарсыгъа, ол алайды.

Валерий ВЫЖУТОВИЧ.
 «Российская газета».
 Кысхартылып басланады.

Футбол

Хорламагъан эсек да, кырауусуз болмагъаныбызны кёрюктенгиз

«Спартак-Нальчик» командабызны Футболну миллет лигасында биринчи матчы Краснодарны «Кубани» бла болгъанды. Аланы оюнларына кырауусуз аслам адам жыйылгъан эди, болсада эки команданы да футболчулары келгенли голла уруп кыуандырмагъандыла. Бу матч бирча 0:0 эсеп бла бошалгъанды. Баш судьяны кырулгъун И. Федотов (Москва) толтургъанды.

«Спартак-Нальчикни» кыруумунда Антипов, Соблиров, Маков (В.Семенов, 70), Дадаев, Мурачев, Войнов (Каркаев, 75), Богатырёв (Балкаров, 85), Ахриев (Крамаренко, 62), Дроздов, Гугуев, Бажев ойнагъандыла. Запаснойлада Орсаев, Марченко, Кузнецов тургъандыла. Баш тренерликни Хасанби Биджиев этгенди.

Матчны аллындан окуна краснодарчыла оюну кюлгъа алдыгъа юрешгендиле, бизниклини кырауусуз эшкерине да кысхандыла. Алай эм уллу жетишилери уа топу угловойдан бир кере атханлары болгъанды, ол да гол келтирмегенди. Алай спартакчыла, терк эс жыйып, ючюнчю минутда кыонакылары штрафнойларына жетгендиле. Бажев бла Ахриев аланы жанына топу бир ненча

кыйриген аздан кыалгъанды. Насыпха, вратарь, аны тутуп, команданы кытдыруудан сакълагъанды. Матчны ахырында тренерле, оюну барыуун игилендирирча жангы планла кырап, футболчулары алышындырып юрешгендиле, алай ол эсепни тюрлендирмегенди.

Тюбешуудан сора пресс-конференцияда «Кубаныны» баш тренери **Дан Петреску** ала бери жангыз да хорлам ючюн келгенлерин, кытмай кетмезликлерине да бек ышангъанларын билдиргенди. «Алай спартакчыла бек кючлю команда болуп чыкыгъандыла, бизге кеп кюркюулу кезиуде да кырагъандыла, бютонда биринчи таймда. Экинчисинде биз да аман тюрлюлюкю эм, айхай да, нальчиклиден эсе хорламгъа жуугууракъ эдик. Биринчи оюну эсеплерине кере ашыгышлы оюмла этерге жарамайды. Алай спартакчыла бла тюбеген командагъа тынч болмазлыкыгъа а таукел айталыкыма», - дегенди ол.

Хасанби Биджиев да оюм сейир баргъанын белгилегенди. Биз бу тюбешууге бек кыты халлангъанды. Футболчулары кырауусуздан келгенни аямазгъа, жаруу этгенде юйренгенлерин майданда кёрюктюрге чакыргъанбыз. Биринчи таймда биз кырауусуз болгъан эсек да, экинчисинде краснодарчыла да кючлерин ачыклагъандыла. Биз бу матчдан эсе иги ойнаргъа боллугъубуз да хакъды, дегенди тренер.

Башха командада былай ойнагъандыла:
Луч-Энергия - Мордовия 1:0
Енисей - Нефтехимик 0:1
Волгарь - Факел 1:2
Тамбов - СКА-Хабаровск 3:1
Спартак-2 - Сибирь 0:0
Спартак-Нч - Кубань 0:0
Тосно - Химки 1:1
Зенит-2 - Сокол 1:1
Динамо М - Тюмень 3:0

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

№	Клуб	О	Къ	Тб	Х	И	Оч
1	Динамо-Москва	1	1	0	0	3-0 (3)	3
2	Тамбов	1	1	0	0	3-1 (2)	3
3	Факел	1	1	0	0	2-1 (1)	3
4	Балтика	1	1	0	0	1-0 (1)	3
5	Луч-Энергия	1	1	0	0	1-0 (1)	3
6	Нефтехимик	1	1	0	0	1-0 (1)	3
7	Зенит-2	1	0	1	0	1-1 (0)	1
8	Сокол	1	0	1	0	1-1 (0)	1
9	Тосно	1	0	1	0	1-1 (0)	1
10	Химки	1	0	1	0	1-1 (0)	1
11	Кубань	1	0	1	0	0-0 (0)	1
12	Сибирь	1	0	1	0	0-0 (0)	1
13	Спартак-2	1	0	1	0	0-0 (0)	1
14	Спартак-Нальчик	1	0	1	0	0-0 (0)	1
15	Волгарь	1	0	0	1	1-2 (-1)	0
16	Енисей	1	0	0	1	0-1 (-1)	0
17	Мордовия	1	0	0	1	0-1 (-1)	0
18	Шинник	1	0	0	1	0-1 (-1)	0
19	СКА-Хабаровск	1	0	0	1	1-3 (-2)	0
20	Тюмень	1	0	0	1	0-3 (-3)	0

Театр

Чам, лакъырда, жашау кертилик
 Кыулийланы Кыйсый атлы Малкъар кырал драма театр сахна искусствону сюйгенлини Жантууланы Иссаны пьесасына кере «Киеулюк» деген спектакльге чакырады.
 Оюн 13 июльда Кырал концерт залда

(КЪЗ) кёрюктюнюрюкю. 19.30 сагатда башланарыкыды.
 Соруулары болгъанла бу телефон номерлеге сёлешинле: **8(8662)44-22-10; 77-34-85; 8-938-691-25-39.**

Полиция

Хыйлачыла

Республикада бюджет организациаладан бирини баш бухгалтерине хыйлачылыкъ этгени ючюн уголовный иш ачылгъанды, деп билдиргендиле бизге КъМР-де МВД-ны пресс-службасындан.

Министерствону экономика кюркюуусулукъ эм коррупциягъа кыжауу бёлуюню кырулукъчулары УФСБ-да коллегалары бла бирге оператив-тинтиу ишлени кезиююнде бюджет организациаладан биринде хыйлачылыкъ этгенди хыйлачылыкъ этилгени ачыклагъандыла. Оперативниклени шартларына кере, 2013-2015 жыллада предпрятияны баш бухгалтери эмда аны орунбасары банка айлыкъ бла байламлы жалгъан документле кёрюктюр тургъандыла.

Алагъа кере, банк бу организациада ишлемеген, аны бла бир тюрлю байламлылары болмагъан адамланы карталарына ахча ётдюрюп тургъанды. Алай бла юч жылны ичинде алагъа 24,7 миллион сом салынгъанды. Хыйлачыла бу ахчаны кеслерини кереклерине кыратхандыла.

РФ-ни ФСБ-сыны КъМР-де Управлениасы аманлыкъны этгенлерине ишеклиге Россияны Уголовный кодексини 159-чу статьясыны 4-чю кесегине кере терслеу материалла жарашдыргъандыла. Анга кере бузукъчуну эркинлиги 10 жылгъа сыйырылыгъа боллукъду.

Следствие управление

Отлукъну сатып, ахчаны хуржунуна салды

Нальчикни шахар сюдю РФ-ни МВД-сыны республиканы ара шахарында управленияны патруль-пост службасыны кырулукъчусуна ачылгъан терслеу материалланы тинтип бошагъанды. Ол РФ-ни Уголовный кодексини 159-чу статьясыны 3-чю кесегине бузукълыкъ этгени ючюн амалнады, башхача айтханда, кесини кырулукъчулары УФСБ-да коллегалары бла бирге оператив-тинтиу ишлени кезиююнде бюджет организациаладан биринде хыйлачылыкъ этгенди хыйлачылыкъ этилгени ачыклагъандыла. Оперативниклени шартларына кере, 2013-2015 жыллада предпрятияны баш бухгалтери эмда аны орунбасары банка айлыкъ бла байламлы жалгъан документле кёрюктюр тургъандыла.

Эришпеле

Бек иги тамата сайланганды

От тошууге кыжау службаны 6-чы номерли бёлуюнде «КъМР-ни ГПС-ни кылаууруну бек иги таматасы» деген конкурс болгъанды. Ол төртге юлешинип бардырылганды. Биринчиден, кылаууру башчылары ишлерине кырагъанды, ала тийишли документлени кылай жарашдыргъанлары, отну ёчюлтюуде сынаулары эм кырауулары да тинтилгенди.

Андан сора ала усталыклары бла байламлы экзамен бергендиле. Ахырында уа башхача минип, автоцистернаны орнатып, от тошген жерге суу берилерча мадарла этип эришгендиле.

Алай бла төрт кезиуден сора биринчи жерге Зольск районну Каменномостское эпинде 9-чу номерли участканы келечиси

стие управлениясыны кырулукъчулары бардыргъандыла. Сюд жыйышдыргъан шартлары тюзге санагъанды. Аладан тохташдырылганыча, 2015 жылда январь айда терсленген Къабарты-Малкъарда Ич ишле министерствону мялкюну тумар мурат бла Нальчикде УМВД-ны транспортуна бёлуюню отлукъну урлагъанды.

Ол жалгъан документле хазырлап, дизель отлукъну эмда АИ-92 маркалы бензинни кырулукъчулары бирге ачыклагъандыла.

Сюд полициячыны терсликни тохташдыргъанды эмда аны эркинлигин условно эки жылгъа сыйырыгъа оюнуу чыгъаргъанды.

Амур Махотлов чыкыгъанды. От тошууге кыжау службаны башчысы Муаев Буруново буйругъу бла конкурсда хор-

070 литрни. Аны багасы 260 минг сомгъа жуукъду. Ызы бла полициячы отлукъну сатып, ахчаны кеси кереклерине кыратханды. Хыйлачылыкъны УФСБ-ны бла КъМР-де МВД-ны кырулукъчулары бирге ачыклагъандыла.

Сюд полициячыны терсликни тохташдыргъанды эмда аны эркинлигин условно эки жылгъа сыйырыгъа оюнуу чыгъаргъанды.

Бизни корр.

УЧРЕДИТЕЛЬЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

<p>Баш редактор АТГАЛАНЫ Жамал</p> <p>РЕДКОЛЛЕГИЯ: ЖАНГОРАЗЛАНЫ Нажабат (баш редактору орунбасары) ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редактору орунбасары) ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь) МОКЪАЛАНЫ Зукура (культура бёлуюно таматасы) ТИКАЛАНЫ Фатима (жамауат-политика жашау бёлуюно таматасы)</p>	<p>ТЕЛЕФОНЛА: Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Кореكتورла - 42-63-52.</p> <p>РЕДАКЦИЯНЫ БЕЛОМЕРИ: Жамауат-политика жашау - 42-24-02, 42-67-68. Культиура - 42-75-82. Социальный-экономика - 42-66-73, 40-59-18. Жангылыкъла эм спорт - 40-39-93, 42-66-71. Окуучула бла байламлыкъла жюриюу эм реклама - 42-37-94. Энци корреспондент - 42-68-72. Тилманчла - 40-28-97. Бухгалтерия - 42-30-87. Операторла - 40-28-49, 42-39-65.</p>	<p>Редакция авторла бла кыгъат жюриютейди. Кыл жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артка кытайарылмайдыла.</p> <p>Газетде басмаланган материаллада айтылган оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылган хар зат ючюн</p> <p>Россия Федерацияны Басманы юсюнден законну тийишлиликде материалланы авторлары кеслерин жууаплыдыла.</p> <p>Редакция авторладан 400 газет тизигинде (машинак бла жазылган 5-6 бет) кепно алмайды.</p> <p>Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликтерин кырууула жаны бла Кырагы-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.</p> <p>Регистрация номер—Н—0066. Индекс - 51532</p>	<p>Газетни басмагъа КъМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла кырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.</p> <p>Газет «Тетраграф» ООО-чу типографиясында басмаланганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33</p> <p>Газетлени ишлерине тапдыруу ючюн КъМР-ни почта сызаны федеральны Управлениасы жууаплыды. Телефонла: 76-01-28, 76-01-10</p> <p>Газетлени розницагъа сатуу ючюн КъМР-ни «Роспечать» акционер обществосу жууаплыды. Телефон: 42-69-34</p>	<p>Номерге графикте кере 19.00 сагатда кыл салынады. 20.00 сагатда кыл салынганды</p> <p>ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГАРГАНЛА: Улбашланы Мурат - дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретары орунбасары; Бийчеккуланы Жаннета - (1,2-чю бетле), Геляяны Валентина - (3,4-чю бетле) - кореكتورла.</p> <p>Тиражы 2100 экз. Заказ № 979 Багасы 10 сомду.</p>	<p>РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:</p> <p>360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5 электрон почта: elbor_50@mail.ru</p>
--	--	---	---	---	---